

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 8. De obligatione ad restitutionem ratione damni iniuste illati rebus
proximi, earum destructione,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

Explicatio difficultatis, An ex alio peccato quam iniustitia oriatur proposita obligatio.

65. **N**otandum est primo verari in controuersia, an ex transgressione virtutum aliarum, quam iustitiae incuratur obligatio ad restitutionem. De qua re in vtramque partem Petrus à Nauarra lib. 2. *De restit. cap. 1. diff. 11. 3.* plures auctores & rationes adfert. Sufficiet autem id dixisse quod idem auctor probabilis iudicat: restitutionis, inquam, obligationem incurri tantum ex iustitiae transgressione. Cum enim restitutio actus sit iustitiae, quo debitum alteri, reducitur ad aequalitatem ex contraria inaequalitate: certe vbi iustitia non fuerit violata, non est locus restitutioni. Accedit quod talis obligatio non incuratur quando proximo nullum inferatur damnum: hoc autem non inferatur, nisi aut actu positivo, contra iustitiam scilicet vsurpando sibi rem alienam, vel eam destrucendo, vt v.g. *incendendo domum*: aut certe actu negativo, contra iustitiam omitendo facere id quod damnum impediti poruit & debuit: vt cum quis videns aliena bona diripi non impedit cum potest & tenetur: de quo constabit plenius per post dicenda de non impediendo iniustam acceptionem.

Notandum est secundo, non tantum ex iniustitia mortali commissa in re notabili, sed etiam ex veniali commissa in re parui momenti, nasci obligationem ad restitutionem ratione iniustae acceptionis. Nam praecipito, Non furtum facies, repugnat quoque iniustitia paruae rei acceptio inuito domino, licet cum excusatione à peccato mortali ob materiae paruitatem. Sic ergo qui furatus est rem aliquam modicam, vt peccauit venialiter iniuste agendo: ita tenetur ad illius restitutionem sub peccato veniali, quemadmodum expressit Petrus à Nauarra in lib. 2. *De restit. cap. primo, numero. 48.*

66. Notandum est tertio, quod habes in preced. num. 18. idem auctor., perinde obligationem esse soluendi rem debitam ex virtute diuersa à iustitia, ac soluendi debitum ex ipsa iustitia: vt v.g. soluendi elemosynam aliuve auxilium ex charitate debi. um extreme, vel grauius indigenti, aut pecuniam aliudve pretio aestimabile debitum ex religione ratione voti vel iuramenti. Ratio est, quia tam praecipitum charitatis, aut Religionis, quam iustitiae, ligat conscientiam, ita vt non implere illud cum teneris & potes, perinde sit peccatum ac non implere praecipitum iustitiae: immo sit malus peccatum sicut charitas religioque quibus debitum Deo redditur, sunt virtutes praestantiores & magis necessariae, quam iustitia qua debitum redditur proximo.

Discrimen igitur inter iustitiam & alias virtutes, quoad id de quo agimus: in eo tantum est: quod non soluens debitum ex iustitia, teneatur damnum ex non solutione secutum rescire: secutum vero ex non solutione eius quod ex virtute diuersa à iustitia debetur, rescire non teneatur ille qui non soluit. Sicque verum est quod ait Medina in *Cod. De rebus restit. quass. 9.* cum qui non subuenit extreme indigenti, grauius peccare quidem transgressione praecipiti charitatis: non teneri tamen cessante ea necessitate, id restituere, quod tunc largiri debuerat, aut rescire damnū cui talis omisso occasione dedit; vt si pauper ideo membrum aliquod amisit, aut grauem aliquem morbum inde contraxit.

67. Si quaeras rationem talis discriminis, Petrus à Nauarra in *preced. num. 15.* hanc adhibet: quod iustitia per se ac directe versetur circa commutationem rerum temporalium pretio aestimabilium: inclinando ad seruandam aequalitatem inter datum & acceptum: vnde fit, vt qui eam transgreditur, praeter peccatum quod committit, maneat ex inclinatione talis virtutis obligatus ad restitutionem eius, per quod reparanda est eiusmodi inaequalitas. Caeterae autem virtutes cum non versentur directe in aequalitate bonorum temporalium seruanda: sed in aliquo alio: charitas in Deo diligendo, & religio in eo colendo: fit vt si ex talium virtutum transgressione proximus damnum incurrat, non sit necesse ex earundem inclinatione illud rependere; ita vt peccetur quidem grauius tali transgressione, sed sine obligatione ad restitutionem damni ex ea secuti: cum caeterarum virtutum leges, eam non inducant, sicut lex iustitiae inducit.

CAPVT VIII.

De obligatione ad restitutionem ratione damni iniuste illati rebus proximis, earum destructione.

S V M M A R I V M.

68. Qui sine dolo & culpa delictoque suo, damnum rebus proximis intulit, ad restitutionem non tenetur.
69. Nec item qui intulit quidem cum culpa sed sine delicto & peccato.
70. Immo cum peccato quidem, sed ex quo opus damnosum non prouenit.
71. Ex culpa cum delicto, nascitur obligatio ad restitutionem.
72. Etiam si culpa videatur leuissima, dolo interueniens inducit obligationem ad restitutionem.
73. Ad restitutionem in solidum tenetur quidem is qui ex lata culpa damnum intulit, non autem is qui tantum ex leui, aut leuissima.
74. An idem ad aliquid tenetur.
75. Modi quibus contingere potest, vt quis per aliquid suum, det proximo damnum cum obligatione ad restitutionem.
76. Quando contingat talis obligatio, & ad quid sit.
77. Tres conditiones requisitae vt columbaria sint licita.
78. Ratio qua docentur licita esse.
79. Solutio contrariarum.
80. Occidentes columbas quando teneantur, aut non teneantur ad restitutionem.

VT ex vsurpatione sic ex destructione iniusta, seu damno illato rei alienae, nascitur obligatio ad restitutionem huc spectans tanquam nata ex quasi acceptione iniusta. Ac constat quidem nasci cum illatio damni fuerit cum dolo seu intentione nocendi: sed aliqua difficultas est quatenus idem vsuueniat, cum dolo absit Pro qua minuenda tradendae sunt aliquot regulae: praemittendo eis. Tum quod absente dolo ab illatione damni, culpa adesse potest; idque nonnumquam cum delicto, nonnumquam sine eo. Tum quod possit abesse ab eadem illatione non tantum dolo, sed etiam culpa ac delicto, vt in casu fortuito. Aduerte vero sermo nem esse de culpa iuridica quae superius num. 17. distincta est in latam, leuem, & leuissimam: idemque est ac imprudentia in non prauidendo, aut negligentia in non euitando, damnum proximi, quod prauideri, & euitari debuit. Delicti vero nomine intellige opus omne, quo opera datur rei illicita: vt si quis equo uectus illum calcibus vrgens ad consequendum inimicum quem occidat, proterat alterius pecudem: vel alienam stipulam incendens, ignis latius peruagatus fetgetes comburat, vel volens alienum equum vulnerare eum occidat.

Prima autem regula est, ad nullam restitutionem teneri, neque in foro externo, neque in interno, eum qui absque dolo, & vlla sua culpa vel delicto damnum alteri intulit. Id enim habetur ex cap. finali, De iniuriis: & ex lege 5. ff. ad legem Aquiliae. Et confirmatur ratione: quia sicut poenitentia, quae suprae natura est peccati recompensatiua, non habet locum in eo qui nunquam peccauit: ita restitutio, quae est iniustitiae commissae compensatiua, locum non habet nisi vbi virtus iustitiae laesa est. At in proposito casu nulla iniustitia commissa est. Haec enim cum sit peccatum, non potest esse cum bona fide, & diligentia sufficienti: potissimum, quando de damno illato dominus iniustus non est, aut certe non est rationabiliter: vt merito censetur non esse in proposito casu: in quo damnum vitare fuit impossibile: contraque rationem est omnino, ab aliquo exigere impossibile. Neque dici potest, nihil referre quo quisque sit animo dummodo actione exteriori damnum intulerit. Dicendum enim alioqui esset, quod Iudex fontem inculpabiliter occidens puniendo; aut priuatus de defendendo, teneatur ad restitutionem damni, quod iuste inferit: perinde ac si inferret iniuste: quod absurdum est.

69. Secunda regula est, Eum qui absque dolo quidem sed cum aliqua sua culpa iuridica damnum intulit (etiam si plerumque in foro externo condemnatur ob praesumptiones ex circumstantijs, & ne detur locus fraudibus & iniurijs) in foro conscientiae ad nullam restitutionem teneri, si culpa ipsa

ipsa sit sine delicto, seu alias excusetur à peccato, sicut potest plerumque contingere in leui & leuissima: quando quidem lex non datur quæ obliget hominem in omni sua actione diligentem esse aut diligentissimum: ià ut opus suum faciens diligenter, non peccet. Si enim ex Ierem. cap. 48. maledictus dicitur qui facit opus Dei fraudulenter seu negligenter: quasi is qui facit diligenter non peccet. Deinde læpe naturali quadam obliuione homo diligentiam adhibere obliuiscitur: quod quando contingit, ipse perinde à peccato excusatur, ac si tale quid penitus fortitudo ei contigisset: cum per inaduertentiam ignorantiamve inuincibilem, eiusmodi actus sit plene inuoluntarius. Cuius ignorantia iudicium est, quod agens tunc eandem exercuisset, etiam vergentem in proprium suum damnum. Iam ubi non est peccatum, ibi nec obligatio est ad restitutionem ex iniusta acceptione, quæ peccatum est contra iustitiam.

70. Istud autem procedit etiam si malam alloqui voluntatem habeat ille qui damnum infert: dummodo opus ipsum damnosum ex ea non proveniat, vt quando ignorantia fuerit comitans: id est, quando quis aliquid facit quidem ex ignorantia inuincibili: sed si sciret, nihilominus idem faceret; vt ille qui adhibita in cauendo omni diligentia, venando occidit hominem pro fera, quem si sciuisset hominem esse, nihilominus interfecisset, eo quod inimicus est. In quo casu si incurrit obligationem ad restitutionem Petrus à Nauarr. in lib. 2. de restit. cap. 1. num. 61. rectè probat: quia licet mala voluntas adsit cum opere externo, hoc tamen ex illa non provenit: vt disoloso catapultæ in inimicum quem putauit feram esse, non processit ex praua voluntate fumendi de eo vindictam: sed ex voluntate venandi diligentia omni adhibita in cauendo ne proximo damnum inferret. Quod procedit etiam si venatio fuerit tali personæ illicita; vt v. g. Clerico: quia ad culpam quæ inducit obligationem ad restitutionem, nihil attinet quod quis daret operam rei licitæ vel illicitæ (de quo plenius Lud. Molina De iust. & iure tract. 2. disp. 728.) sed quod sufficientem diligentiam non adhibuerit. Si enim sufficiens adhibita sit diligentia ad vitandum damnum: huius illatio tanquam inuoluntaria, siue ex opere licito siue illicito sequatur, non inducit eiusmodi obligationem.

71. Tertia regula est. Si culpa seu defectus diligentia contingatur eum delicto, nec à peccato excusetur, eum qui damnum ex ea dat, teneat ad restitutionem. Ita habetur ex cap. finali de iniuriis. Et confirmatur, quia vitiosè dans causam damni, censetur consequenter vitiosè damnum ipsum dare: quia volens causam, censetur simul velle effectum natum sequi ex ea. Cæterum cum dubium fuerit an interuenit delictum: si pars affirmans plus habeat probabilitatis, obligatio datur restituendi quantum saltem excessui illi probabilitatis proportionè respondeat prudentis arbitrio; si verò vtraque sit æquè probabilis, nulla datur, eo quod in pari causa potior sit conditio possidentis ex 6; regula iuris in 6. De qua re alius citatis Petrus à Nauarr. lib. 3. de restit. cap. 5. num. 58. & post eum paulo plenius, Ferdinandus Rebellus De obligationibus iustitiæ, quest. 14. sect. 2. concl. 3. Cum quo adde: quando constituitur quidem de delicto & obligatione restituendi ex illo nata: sed dubium fuerit an sit iam satisfactum, conditionem creditoris in tali dubio meliorem esse eo nomine, quod iustitius certum sit, & debitoris incertum; ideoque illud huic præponeret, per se ueritatemque obligatio restituendi non obstante eiusmodi dubio.

72. Quarta regula est. Quando in opere externo videtur culpa esse leuissima; sed reuera actio procedit ex dolo seu intentione nocendi: eum qui sic operando damnum infert, ad restitutionem teneri in conscientia: si non ratione culpæ, at certè ratione doli, qui in foro conscientia nunquam excusatur à restitutione: vt patet ex citato cap. fin. & ex eo quod voluntariè damnum iniuste detur ea ratione.

Dubium de re proposita.

73. Dubium autem est. An quando culpa verè leuissima est: aut etiam leuis sine vilo dolo vel intentione nocendi, is qui damnum infert teneatur in foro interiori ad restitutionem in solidum, sicut teneatur in foro exteriori condemna-

tus à Iudice. De qua re prima sententia est Angeli, & aliorum quosiple citat in verbo *Culpa §. ultimo*, talem in conscientia teneri ad restitutionem in solidum, etiam si culpa illius fuerit tantum leuissima: vt si venando occiderit hominem, putans occidere feram; non adhibendo diligentiam quam prudentior, immo quam prudentissimus venator adhibuisset, ne quid tale committeret. Ratio est quia lex civilis iusta obligat in conscientia: at lex 44 ff. ad legem Aquiliam obligationem eam inducit. Secunda sententia est Couarruiz in Epirome 4. Decretal. 2. par. cap. 6. §. 8. num. 12. culpam latam & leuem ea ratione obligare, non autem leuissimam.

73. Tertia sententia est communis, vt Couarr. fatetur, citans multos Canonistas, in ea consentientes cum Innoc. ad cap. Sicut dignum De homicid. & addens eis Syluestrum in verbo *Aduocatus quest. vltima*, & in verbo *Culpa quest. 4.* & in verbo *restitutio 2. quest. 12. & 17.* nempe in conscientia foro ad restitutionem in solidum teneri quidem eum qui culpam latam, non tamen eum qui leui, aut qui leuissima (*si absque dolo*) damnum intulerit. Quam sententiam sequi possumus vt satis rationi consentaneam. Namque in tali casu, obligatio ad restitutionem iudicanda est, non ex iniuste accepta (sicut in alio de quo antea nu. 20.) sed ex iniusta acceptione: vnde fit, vt culpa in eodem casu consideranda sit itaque vitiosa qualitas eius actionis, ex qua oritur obligatio ad restitutionem. Quia igitur si nulla prorsus iniquitas in actione inueniatur, vt accidit in casu fortuito, in quo actio cum sit deliberata, non est humana: existimandum est nullam esse obligationem ad restitutionem: quandoquidem nulla inuenitur ratio peccati. Pari ratione si tantum sit leuis iniquitas vel leuissima, (vt esse potest ex defectu iudicij, consensu seu pleni non est censenda plus quam leuis vel leuissima restitutio deberi: cum peccatum non censetur esse plus quam leue aut leuissimum. Quod si culpa sit lata, ac magna seu mortalis iniquitas: magnam quoque deberi restitutionem consentaneum est: nempe restitutionem in solidum seu totius damni. Atque hoc pacto Sati sententia superius reiecta in memorato num. 20. potest tanquam vera recipi. Nam licet cum obligatio ad restitutionem nascitur ex re iniuste accepta, nihil referat an culpa peccatum mortale contineat necne: tamen cum nascitur ex iniusta acceptione, magni id refert, vt ratio proposita ostendit.

74. Quod verò nonnulli (quos refert & sequitur Leonardus Lessius De iust. & iure lib. 2. cap. 7. dubit. 6.) ex iniusta acceptione veniali negant vllam nasci obligationem ad restitutionem; ideo non admiserim, quod vt illa verè est peccatum contra iustitiam commutatiua, ita etiam inducat obligationem ad restitutionem. De cuius restitutionis quantitate, prudens arbitrabitur, considerata quantitate tum malitiæ iniustitiæ commissæ; tum damni ex ea provenientis. Illa quidem consideranda, non obstante quod alicui solent parum pro nihilo reputari: quia licet malitia venialis censetur leuis comparatione facta cum malitia mortali: secundum se tamen ratio est, vt præponderet maximis quibusque malis temporalibus; & in diuino iudicio digna habeatur, quæ grauissimis Purgatorij supplicij in futura vita expianda sit. Hæc verò pariter consideranda: quia si in illo ipso arbitrio, nulla sit habenda ratio quantitatæ damni illati, sequetur vt cum quis voluntate solum semiplena, & ideo insufficiente ad mortale, damnum graue de facto intulerit, vt incendit domum multis bonis refertam, indicari possit ipsum ad nihil reneri, aut tantum ad modicum quodcumque liberit; quod paret rationi aduersari. Nam quamuis infirmitas ea humana, per quam homo passim agit multa non satis consideratè, estque obnoxius venialibus delictis, præbeat arbitranti iustam occasionem remittendi aliquid de iustitiæ rigore: miseria tamen damnum passi suppeditat pariter motuum sufficientem, ita arbitrandi, vt in aliqua parte notabili reddatur indemnitas.

Nec obstat quod inde fieri possit, vt ex iniuria veniali oriatur obligatio sub mortali: quia sicut absurdum non est, furtum suo genere mortale, esse per accidens veniale ex leuitate materie: ita nec est, quod restitutionis omisso genere suo venialis, sit per accidens mortalis ex magnitudine materie. Pro quo faciunt antedicta in fine capitis Primi. Eandem

doctrinam habet Ferdinandus Rebellus De obligationibus iustitiae par. 1. quæst. 10. com. 2. Ad argumentum verò Angeli ante propositum responderet ex Panor. ad cap. Si egressus De iniuriis lege in Aquiliam esse civilem pure pœnalem, vt intelligitur ex fine tituli Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Instituta talem verò legem non habere locum in conscientia foro, prout suo loco ostenditur cum de ea ipsa lege agatur in sequen. lib. 13. cap. vltimo.

Explicatio questionis, An ratione iniuste acceptiois eodem modo obnoxius sit restitutioni, qui damnum infert per sua animalia, aut per suos seruos, ac si per seipsum inferret.

Hic explicandi præmittendum est, quædam esse, in quibus sæpe quidem accidit vt reuera nõ peccet quis, tamen in iure censetur quasi reus ex delicto sibi subiecto: vt de ipsa dicuntur quasi delicta, & contingunt tripliciter pro triplici genere eorum quæ subiecta esse possunt.

75. Primum, cum quis damnum, quod *noxam* vocant, dat per domesticos suos, id est, liberos, famulos, vel hospites, quos in sua domo habet: deiciendo v. g. aliquid solidam, vel effundendo aliquid liquidum in via in qua solent homines communiter versari: indeque lædatur aliquis. Deinde cum damnum infert per sua animalia: vt si equus suus calcitrosus aliquem calce percussit, aut bos cornupeta cornu petierit: aut gallina domum alterius ingressa, fœdarit aliquid aut fregerit. Cuiusmodi damnum non dicitur noxa, sicut ante descriptum, sed pauperies: quia animalia bruta cum careant ratione, noxam committere non censentur. Denique cum quis habens aliquid positum aut suspensum, vbi iter solent communiter fieri: & contingit vt per id nocëat alicui.

76. Quæ cum ita sint, proposita quæstio explicatur, dicendo eum qui culpa sua aliquo ex his modis nocet, teneri totum damnum illatum resarcire, perinde atque nocentem per seipsum; cum perinde sit iniusta causa damni quando quidem ex regula 72. iuris in 6. Is qui per alium facit, per seipsum facere videtur: & ita statutum est vtroque iure: civili quidem Digestis ad legem Aquiliam, & Cod. ac Instit. De lege Aquilia. Canonico verò De iniuriis cap. Si bos, cap. si læserit & ca. Si culpa tua. Eam autem cui absque vlla sua culpa id contingit, excusari à restitutione eadem ac etiam maiore ratione, quam taliter nocentem per seipsum. Et certè si dominus censeatur obnoxius restitutioni quando absque vlla sua culpa animal ipsius damnum dat: censendus erit pariter, si absque vlla sua culpa domus ipsius ruat, & damnum aliquibus inferat: quod absurdum est.

Quod si obiciatur talem, nisi malit damnum illatum resarcire, teneri dare animal à quo illatum est: ex iure civili ff. & Instit. titulo Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Respondetur ea iura multorum Doctorum opinione, quorum meminit Couarr. Epitome 4. Decretalium cap. 6. §. 8. nu. 12. solum concedere damnum actionem in foro externo, ideoque ante condemnationem Iudicis non obligare. Quæ de re plenius Petrus à Nauar. in lib. 2. De restit. cap. 1. à nu. 36. Tantum notandum est: tum talem condemnationem fieri quidem sine culpa; non tamen sine causa: ad rationabilem scilicet cautelam vitandi culpam: seu quò domini cautiore siant, quoad custodiam suorum, ne aliis nocent: tum etiam eadem condemnatione non expectata, dominum, si ex tali dano inueniatur locupletior factus in aliquo, teneri ex eodem id ipsum damnum compensare: cum ex regul. 48. iuris in 6. nemo locupletari debeat cum alterius iniuria & iactura.

Ceterum animalia per quæ damnum inferri potest; vel sunt domestica naturæ suæ: vt oues, boues, equi & alia non modo quadrupedia, sed etiam bipedia, vt gallinæ, anseres, columbæ; ex lege 4. ff. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Alia verò naturæ suæ sunt fera: vt leones, vrsi, & alia eiusmodi, quæ numquam mansuescunt. Aque si animal quod damnum intulit domesticum sit, locum habet quod dictum est de proposita obligatione; ideoque si dominus illius ignoretur, ipsum licet capi ac retineri potest loco pignoris, donec dominus ipse cognoscatur. Quod si is notus sit, negat quidem Syluester restit. 3. quæst. 4. id licere: sed quia in multis locis consuetudo est in contrarium; melius Na-

uar. in Enchir. cap. 17. num. 120. indicat sequendam esse loci consuetudinem. Sin autem animal, quo quis damnum infert, non domesticum sed ferum sit: si quidem damnum ipsius eius culpa inueniatur illatum, in foro conscientie sufficit illud ad æqualitatem resarcire: quodq; amplius exigetur tantum erit in pœna civiliem. Si verò nullà eius culpa sit illatum, nulla datur obligatio ad restitutionem: vt si animal ipsius ferum iam fuerit ab eodem domino dimissum: in quo casu tale animal nullius est, adeo vt quilibet possit ipsum interficere, vel tuum facere.

Explicatio difficultatis de columbis.

Porro quoad eos qui columbas habent, operæ pretium est notare, columbaria esse licita; dummodo ad sint tres conditiones, quarum si vna desit, committi potest peccatum mortale, cum obligatione in solidum ad restitutionem damnorum quæ columbæ intulerint. Nam quamuis in casu quod dominus columbarum non peccat mortaliter, satis sit vt damnum resarciat, vel columbas det; tamen quando in eo peccatum mortale iniustitiam committit, non sufficit, vt det columbas: sed totum damnum resarcire debet, ac si seipsum intulisset, iuxta illud, Qui per alium facit per seipsum facere videtur.

Prima autem talium conditionum est columbaria non habeantur contra leges municipales: vel consuetudinem patriæ. Nec enim vbi que licet cuius columbarium habere. Secunda est, vt is qui habet columbarium non attrahat aliquam arte in illud, principali saltem intentione; columbas suorum vicinorum. Dixi, principali intentione, quia quamuis licet possit aliqua arte & industria suas retinere (etiam si fiat consequenter vt alienas alliciat (non debet tamen principali intentione ac fraudulenter alienas ad suum columbarium allicere: quemadmodum annotat Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 128. Tercia est, vt is qui habet columbarium alat suas columbas: præsertim eotempore quo possunt agris vicinis damnum inferre, nisi omnes agri vicini essent ipsius.

78. Quibus conditionibus concurrentibus non debere iudicari columbaria illicita, patet: quia reipub. feruntur, tum in cibum, tum in ornatum. Ideoque à moderatoribus illius, nõ modo non improbandur, sed & permittuntur legesque de illis feruntur. Et quia regulariter vicini tunc non conqueruntur, nec damnum sentiunt, videntur constructioni illorum consentire, aut certè immeritò dissentire: præsertim vbi ex satis agri, in cuius medio columbarium ipsam situm est, non minus frugum colligitur cæteris paribus: quam ex alio, prout frequenter colligi experientia comprobatur est. Et ratio est quod talia animalia deuorent mala semina, vt lolium; nigellum aliaque eiusmodi: vnde fit vt rariores nascantur herbe illæ, quæ efficiunt tritico. Accedit, quod cooperta semina, vt etiam experientia comprobatur est, non discooperiant, sed solum discooperata comedant, nec typicas dum erant sunt attingant, sed folia dum prostrata iacent. Quamuis autem Annilla in verbo Columbarium in fine, existimet nunquam illum peccare mortaliter, qui non alat suas columbas: contraria tamen opinio est & communis & verior, quam sequuntur Syluest. Restitudo 3. quæst. 4. dicto 3. Sotus lib. 4. de iust. & iure quæst. 6. art. 4. in fine. Caiet. in verbo Columbarium & Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 126. Neque rationes illius videntur vim habere in contrarium.

Ad priorem enim: quod non sint aues domesticæ quia possunt à quouis interfici; facti è responderet negando vtrūque, quia verè sunt aues domesticæ, nec possunt à quouis impunè interfici; neque si interfici possent concedatur, propterea licitum erit habere columbarium: quia non licet alicui delectata opera domi suæ tenere animalia fera; vt lapum, vrsum, & similia quæ nocent proximo (etiam si licet et illa impunè occidere) ne quidem si vellet resarcire damnum per ea illatum: sicut nec furari licet etiam si fur statueret restituere, prout Nauar. habet in præced. nu. 125. Ad posteriorem verò, quod si non essent columbæ quæ damnum inferrent agris vicinis, essent alia aues syluestres quæ inferrent. Respondetur quoque faciliè, nihil inde effici: quia ex eo; quod columbæ alantur habendo columbaria, non desinunt alia syluestres aues agris nocere. Adde disparem esse talium auium & columbarum rationem; quia illæ nullius sunt domini, & ideo licet impunè

impunè eas occidere non item columbas, habentes propriū dominium. A Ide etiam, quod etiam nisi columbæ non inferant plus damni, quam aliæ aues syluestres, utraque saltem plus inferre quam solas.

80. Pari quoque ratione non licet arte, & industria columbas aliorum abstrahere à suis columbariis, vel eis laqueos tendere, vt capiantur: sique id fiat intra constitutam à lege, vel consuetudine distantiam, in qua capi, vel interfici iultè nequeant; præter peccatum & obligationem ad restitutionem, capiens subiaceret etiam legibus pœnalibus loci. Neque minus peccat, & ad restitutionem tenentur, *iuxta post dicenda de participatione in iniusta acceptione*, qui scienter huiusmodi columbas vendunt, & emunt. Vbi aduerte post, probabiliter dici de columbis, quæ inueniuntur quidem extra distantiam statutam à lege, vel à consuetudine sed consueuerunt redire ad sua columbaria: quod eas occidere peccatum sit cum obligatione ad restitutionem, quantumuis non incurratur pœna legis ciuilibus. Ratio est, quia licet columbæ transgrediantur distantiam à lege statutam, non censentur tamen ideo esse alienæ: quam diu redeunt ad columbarium sui domini. Quod addo, quia si non consueuerint illud redire, præsertim per plures dies, Idque certò constet, possunt tanquam non alienæ impunè capi, & occidi à quouis sine peccato & obligatione ad restitutionem: non tantum extra sed etiam intra distantiam statutam à lege: vt pote quæ nullius domini amplius esse, feratque censentur.

CAPVT IX. X

De obligatione ad restitutionem ratione participationis in iniusta acceptione.

SVMMARIVM.

81. Nouem genera personarum obnoxiarum huic obligationi.
82. Dubitans an sit ex aliquo genere talium personarum, si diligentia adhibita dubium maneat, non tenetur ad restitutionem faciendam.
83. Qui tanquam iubens teneatur ad restitutionem.
84. Qui damnum suo nomine illatum ratum habet, non censetur eo ipso tanquam iubens, teneri ad restitutionem.
85. Quando, & ad quam restitutionem consulens, consentiens, adularis, recipiens, aut auxilium ferens teneatur.
86. Quis agendum sit ei ad quem fur cum spoliis refugit.
87. Ad restitutionem tenetur non modo qui immo diuè, sed etiam qui mediatiè ad iniustam actionem cooperatur.
88. Consulens delictum damnosum, etiam sine dolo, & ex ignorantia, nisi hæc sit inuincibilis aut probabilis, tenetur resarcire damnum quod non fuisse aliqui secutum.
89. Ad restitutionem damni secuti tenetur qui damnosum contractum consuluit, si vel ex officio, vel ratione eminentia sua vel ratione stipendij dare debuit consilium salutare.
90. Debens id ratione stipendij, tenetur de leui culpa, & cum damno dato restituere id ipsum stipendium si sit acceptum Alij verò antedicti tantum tenentur de culpa lata.
91. Qui dant nocuum consilium, si dolo absint, non tenentur damnum secutum resarcire.
92. Quando obligatio Confessarij ad restitutionem contingat ob eam non curat am fieri à suo Penitente.
93. De obligatione Participantium actu negatiuo in iniusta actione, quid sit tenendum.
94. Non tenetur quis ad restitutionem eo ipso, quod accepit munus, ne damnum inferentem detegeret; vel cum possit non impedire eum; ita tamen vt nihil ei cooperatus sit.
95. Quando ad restitutionem teneantur serui non impediens damna dominorum suorum.
96. Ad quam restitutionem teneatur custos qui assignato stipendio constitutus est ad deferendos eos, qui fraudant gabellas, vel piscantur, aut venantur in locis prohibitis.
97. Quando peccet cum obligatione ad restitutionem malè deserendo.
98. Obligatur Medicus ad restitutionem damni quod egrotus: & Ad uocatus ad restitutionem damni, quod cliens patitur culpa ipsius.
99. Quando ad restitutionem damnorum teneantur Principes aut Magistratus damna non impediens.
100. Quando teneantur resles.

101. Quando impediens alium, ne obuiet damnis, teneatur illa resarcire.

81. **N**onem sunt genera personarum quæ censentur participare in iniusta acceptione: quarum sex positivè directeque sunt causæ eiusdem iniustæ acceptiois: quatuor participando verbo: nempe iubens, consulens, consentiens, & adularis seu laudans; & duæ participando facto, scilicet recipiens, & dans auxilium. Tres verò eiusdem iniustæ acceptiois negativè, & indirectè sunt causæ: nempe is qui non impedit verbo cum potest, & is qui non impedit facto, cum item potest eam iniustitiam impedire: ac demum is qui eadem non manifestat. Qui omnes possunt ad restitutionem obligari, vel ratione solius nudæ acceptiois iniustæ, vt quando non habent rem iniustè acceptam, vel quando nihil omnino fuit acceptum, sed tantummodo illatum damnum, vt in incendio domus: vel ratione iniustæ acceptiois simul & rei acceptæ: vt cum quis habet eandem numero rem quam iniustè accepit. Atque de hac posteriore obligatione facile est iudicium ferre, tantum enim obseruandum est eam esse, vt is qui rem ipsam habet, totam restituat domino suo. De priore autem iudicare difficillius est, ad quod inuabunt regulæ deinceps tradendæ.

82. Cæterum cum dubitatur, an quis verè particeps fuerit alicuius iniustitiæ, si facta competentem diligentiam, nihil certò moraliter, probabiliter ve sciri possit: Syluester in verbo Restitutio 3. quest. 6. dicto 2. in initio notat communem doctrinam esse, non teneri ad restitutionem ratione participationis in iniusta acceptione. Cuius fundamentum est, quod cum tali dubio speculatio, stet ista certitudo practica, quod tunc non restituere licitum sit iure possessionis, seu quasi possessionis: quandoquidem in dubio melior est conditio possidentis, vt habet regula 67. iuris in 6. Quocirca, vt idem Syluester addit, obligatio istiusmodi ad restitutionem tunc tantum contingit, cum quis certus est, iniustam actionem quæ illarum est damnum, efficaciter à se prouenisse. Cui Petrus à Nauar. consentit lib. 3. De restit. cap. 4. num. 58. Aduerte autem obiter scientem quidem se damnum iniustè intulisse, sed dubitantem an illud resarcierit, manere obligatum ad restitutionem, tanquam malè fidelis possessorem: vt pote qui sciat se debitum contraxisse ex delicto, nesciat autem se esse ab eo liberum: quam liberationem negligens, obnoxius est peccato, quo quis amans periculum, perit in illo.

De iubentis obligatione.

SECTIO I.

83. **D**e hac datur regula: Tanquam iubentem teneri ad restitutionem non modo eum qui iubet expressè, sed etiam qui tacitè: adeoque omnem eum qui alteri solito ad preceptum ipsius moueri, dicit aliquid vnde is possit conicere præcipi sibi, vt proximo damnum inferat, illudque infert. Exemplum est, si dominus dicat famulo, Optarim te de tali sumere vindictam, eique à te damnum inferri: vel si dicat, Non mihi placebis nisi audiero te aliquid noui fecisse, aliudue simile, quo permotus tanquam accepto mandato, intulerit damnum.

Dubium autè est: si famulus, nec expresso nec tacito præcedente domini imperio, progrediatur ad iniuriam, aut ad detrimentum aliquod inferendum nomine eiusdè domini, si postquam illatum est, illud ratum habeat, teneatur ad restitutionem faciendam damnificato. Ad quod post Paul. D. Anton. & Syluester, ille 2. par. tit. 1. cap. 12. §. 12. & hic loco cit. affirmatiuè respondendum esse iudicant: hoc est, dominum ad restitutionem teneri: siquidem duo memorata simul concurrant: quod scilicet damnum illatum sit nomine ipsius, seu credendo id ei placiturum esse; & quod postea illud ratum habuerit. Ratio est: quia rati habitio retrahitur, & mandato comparatur, vt habet regula 10. iuris in 6. quam in delictis etiam locū obtinere, gl'issa ad eandem notat. Constat verò, quod si quis tale delictum à principio fieri mandasse sentiens, obnoxius esset restitutioni. Idem Nauar. in citato cap. 17. num. 133. addit quod ab omnibus conceditur ratum habentem non obligari, si id quod ratum habet, vel non sit factum ipsius nomine, vel non habeat

ratum,